

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1168879/1

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים
לפני כבוד הדיינים:

הרב אליעזר איגרא, הרב שלמה שפירא, הרב ציון לודאילוח

המערערות: 1. פלונית; 2. אלמונית (ע"י ב"כ עו"ד אברהם אילוק)
נגד
המשיב (פורמלי): מנהל אגף בירור יהדות – הנהלת בתי הדין הרבניים

הנדון: מעמדו של הרשום יהודי על יסוד מסמכים מזויפים; סמכות וסדרי הדין בבירור יהדות

פסק דין

א. פסק דינו של בית דין קמא ועיקרי טיעוני המערערות

לפנינו ערעור על פסק דינו של בית הדין האזורי מתאריך י"ז באדר התשע"ח (4.3.18) שלפיו מערערת מס' 1 – [פלונית] ואימה, מערערת מס' 2 – [אלמונית] מעוכבות נישואין.

בית הדין האזורי קבע שתעודת הלידה שהציגה אם המערערת מזויפת, העביר את החומר שבידיו להגשת תלונה במשטרה על זיוף מסמך רשמי וחייב את המערערת בהוצאות לקופת המדינה בסך 10,000 ש"ח.

עילות הערעור שהציג לפנינו בא כוח המערערות הן ארבע, ובתמצית כדלהלן:

א. תעודת הגירושין של מערערת מס' 2 היא אישור יהדות של האם וממילא של בתה, שמאחר ואין גירושין כדת משה וישראל אלא לבני זוג יהודיים הרי שביצוע הגירושין כדת משה וישראל הוא את האישור על יהדותם.

ב. לא ניתנה למערערות אפשרות לחקור את חוקר היהדות שעליו נשען פסק הדין המערער. האפשרות לחקור מומחה מטעם בית הדין היא זכות שנמנעה מהמערערות.

ג. המבקשת מערערת מס' 1 הוחזקה כיהודייה כל חייה, ולא ניתן לדבר זה משקל בפסק הדין.

ד. בית הדין לא מוסמך ליתן פסקי דין בעניינו של גורם שלא פנה לבית הדין, ולכן הקביעה שאם המערערת מעוכבת נישואין משוללת סמכות.

אלו הם, כאמור, הטיעונים בתמצית.

ב. רקע עובדתי וההליך בבית דין קמא

הורי מערערת 1 ([פלונית]) – האם מערערת 2 [אלמונית] בת [...] והאב [...] נישאו בנישואים אזרחיים בברית המועצות באלול תשמ"ח (ספטמבר 88) ועלו לארץ באלול תש"ן (ספטמבר 90). סבתה [אם אימה] של מערערת 1 מתגוררת בבלארוס.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

על פי תעודת הלידה של האם נולדה היא באב תש"ל (אוגוסט 70) ורישום הלידה נערך כשנה לאחר מכן בתמוז תשל"א (יולי 71).

[פלונית], מערערת 1, נולדה בארץ באייר תשנ"ד (מאי 94).

הורי מערערת 1 התגרשו בבית הדין הרבני בחיפה בתמוז תשנ"ד (יולי 94). במעשה בית הדין שניתן במועד זה נכתב: "אין מעשה בית דין זה מהווה ראייה בדבר יהדותם."

[פלונית] נקראה בלידתה [...] (שם נוצרי מובהק), שינתה שמה ל[פלונית], גדלה במדינת ישראל בחברה היהודית ועברה את המסלול שעוברים צעירים ישראלים.

בח' שבט תשע"ו (18.1.16) נרשמה [פלונית] לנישואין ברבנות נהריה, וזו הפנתה אותה לבירור יהדות. בט"ו בשבט תשע"ו (25.1.16) פתחה [פלונית] תיק בירור יהדות בבית הדין האזורי, ובכ"ט בשבט תשע"ו (8.2.16) הופיעו [פלונית] (מערערת 1) ואימה (מערערת 2) בבית הדין בפני מברר יהדות והציגו צילום תעודת לידה של האם.

צילום תעודה זו העלה חשש שהתעודה מזויפת, מכיוון שלא נכתבה לפי הכללים הידועים לכתיבת תעודות. מלבד זאת הפער בין מועד הלידה למועד הרישום העלה חשש לאימוץ של אימה של המבקשת – מערערת 1 דנא. יש לציין שבפגישה זו נאמר למברר היהדות, שהנישואין אמורים להתקיים באפריל 16.

בל' בשבט תשע"ו (9.2.16) ניתנה החלטת בית הדין. בהחלטה זו ניתן צו עיכוב נישואין זמני וכמו כן הפנה בה בית הדין את המבקשת למכון 'שורשים' לצורך קבלת סיוע בבירור יהדותה. למרות הפניה זו לא פנתה המבקשת ל'שורשים'.

על פי הוראת בית הדין פנתה לשכת הקשר לשלטונות בבלארוס כדי לבדוק אם התעודה מתאימה לרישומים שם.

בעקבות פנייה זו התקבלה משלטונות בלארוס ההודעה דלהלן: "בהתאם לתשובת משרד המשפטים הבלארוסי רישום לידה כזה לא קיים, מה עוד שהמספר הסידורי של תעודת הלידה שייך ברישומים לאדם אחר."

בכ"ו באייר תשע"ו (3.6.16) הופיעה המבקשת בבית הדין והפקידה את התעודה ביד מברר היהדות. ממועד זה ניתקה המבקשת את הקשר עם בית הדין אף שהוסבר לה שעליה לפנות ל'שורשים' וכי אם היא אכן יהודייה, יוכלו הם לסייע לה להוכיח הדברים (פנייה מיידית לשורשים, במקרים שהפונה יהודי, עשויה לאפשר בירור אף בזמן הקצר שבין הפנייה למועד הנישואין).

יש לציין שכפי העולה מהחלטת בית הדין האזורי מיום י"ד בטבת התשע"ח (1.1.18) לא הופיעה המבקשת לדיונים שהוזמנה אליהם ולא שיתפה פעולה עם בית הדין.

ג. הכרעה

לאחר שמיעת דברי בא כוח המערערות ולאחר העיון בחומר הרב שבתיק, בית הדין דוחה את הערעור.

כאמור, שני חלקים יש לו לפסק הדין:

הראשון, רישומם של המבקשת ואימה כמעוכבות נישואין; השני, החיוב בהוצאות משפט. להלן נבאר את דחיית הערעור בנוגע לכל אחד מחלקי פסק הדין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ד. עיכוב הנישואין ובירור יהדותן של המערערות

באשר לרישומה של המבקשת כמעוככת נישואין, טענות בא כוח המערערות משוללות כל יסוד והיה ראוי להם שלא היו מועלות. מסתבר שלבא כוח המערערות אין מושג בסדרי הדין ובהליכים הננקטים בנושאים אלו של בירור יהדות ומה נכתב בתעודות בברית המועצות ומתי, שהרי בהתאם לכך מתברר אם ייתכן שאת התעודה נתנו הגורמים המוסמכים או שוודאי שאת תעודה זו לא נתן גורם מוסמך. חוסר הבנה זה משליך גם על רמת הטיעונים שנטענו, ובעיקר הטענה ההזויה שצריך לתת אישור יהדות לכל מבקש בלי לבדוק נכונות טענותיו. (חלק מהטיעונים שנכתבו בכתב הערעור לא הוזכרו בדיון, וטוב שכך.)

תעודת הגירושין, 'מעשה בית הדין' והתנהלות בית הדין כמוסמך לדון בגירושי מערערת 2

תעודת גירושין כשלעצמה מעולם לא הייתה ולא יכולה להיות אישור ליהדותו של המתגרש, תעודה זו היא לעניין רישום בלבד, היא ניתנת מכוח הוראת חוק אזרחית ולא דתית, ובגוף התעודה רשומה הגבלה שאין לה תוקף לעניין נישואין ללא צירוף 'מעשה בית דין'. גם 'מעשה בית דין' כשלעצמו אינו בהכרח אישור יהדות, מכיוון שבית הדין אינו בודק יהדותם של הבאים להתגרש אם לא נולדו לו ספקות. לא כל שכן כאשר במעשה בית הדין כתוב במפורש שאין בו משום אישור יהדות. לכן הטיעון הנסמך על הליכי הגירושין נדחה על הסף.

הן אמת שהמצב המשפטי הנוהג היום הוא שכאשר אחד הצדדים אינו יהודי או שספק אם הוא יהודי – בית הדין משולל סמכות להתיר את הנישואים. אך במשך שנים רבות נהגו בתי הדין להתיר את הנישואים גם כשרק אחד מהצדדים היה יהודי והצד השני נוכרי, ובוודאי במקום שלבית הדין לא היה ידוע מעמדו של הצד השני. במקרים אלו בית הדין היה מתיר את הנישואים על פי הסכמת הצדדים, והיה נוהג לרשום במעשה בית הדין "תעודה זו אינה ראייה ליהדותם של הצדדים". כך נהג בית הדין הרבני בחיפה בשנת 94 בעת גירושי מערערת 2.

אומנם בשנת 2006 ניתן פסק דינו של בית המשפט העליון (בג"ץ 9476/96 מאיר סרגובי נ' בית הדין הרבני האזורי ירושלים) הקובע שהחוק אינו מסמיך את בית הדין להפקיע נישואים במקרה שאחד הצדדים אינו יהודי או שהוא ספק יהודי - מסיבה זו ייתכן שבתנאים מסוימים הוצאת תעודת גירושין כיום יכולה להיות ראייה כלשהי שבית הדין היה סבור ששני הצדדים יהודים, שאם לא כן בית הדין המשולל סמכות להתיר נישואים אלו לא היה מתירם ולא היה מוציא תעודת גירושין. אך ברור שבשנת 94 התירו בתי הדין נישואין אף אם אחד מבני הזוג לא היה יהודי, ואין להביא ראייה מהמצב המשפטי אחרי פסק דין סרגובי שקבע שלבית הדין אין סמכות במקרה שאחד הצדדים נוכרי או ספק נוכרי להתנהלות המשפטית שהתנהלה קודם לו. מנהג בתי הדין באותם שנים היה לאפשר את גירושי בני זוג הרשומים כיהודים תוך המלצה לברר את יהדותם, אך במקרה שלא נערך בירור יהדות היו מקפידים לרשום שהיהדות לא בוררה, כבמקרה שלפנינו. לפיכך בנידון דידן, מעשה בית הדין קובע שעניין זה לא נבדק ואין ראייה כל שהיא מעצם סידור הגט שהרי הוא נערך לפי ההתנהלות באותם שנים. ועיין במה שכתב בית הדין הגדול בפסק דינו בתיק 974995/4 המורה על ההתנהלות המשפטית שינקוט בית הדין במקרים שבהם יש ספק לבית הדין בנוגע ליהדותו של אחד הצדדים.

ה. הליך בירור היהדות ככלל, יישום הנהלים בנידון דידן בפרט והכרעת בית הדין

טענת בא כוח המערערות שלא ניתנה למערערות אפשרות לחקור את חוקר היהדות, מכיוון שהלה לא נכח בדיון – ראויה הייתה שלא תיטען כלל. כפי שהובהר בדיון, אף שסעיף 9א לתקנות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בירור יהדות קובע שמברר יהדות צריך להיות נוכח לכתחילה בעת הדין, סעיף 9 מסייג את הדברים וקובע שאם לא יתאפשר למומחה להופיע אפשר לקיים פגישת בירור עם בעל הדין או לפני הדין או לאחריו, ואם התקיימה פגישה כאמור ימסור מברר היהדות את תוצאות הברור בכתב לבית הדין. משכך בנידון דידן פעל בית הדין בהתאם לסעיף 9, ולפיכך איהופעתו ונוכחותו של חוקר היהדות בדיון אינה מונעת את מתן פסק הדין המבוקש.

נוסיף ונאמר: תפקידו של מברר היהדות הוא תפקיד של יועץ ועוזר. בית הדין משתמש בידיעותיו ובהמלצותיו, אך האחריות על קביעת היהדות, הנימוקים וכתובת פסק הדין מוטלת על הדיין ועליו בלבד. הדיין ישלב בפסק דינו את הנימוקים הראויים לדעתו להיכתב, ואין הוא כפוף בהכרח להמלצות ולנימוקים שבהמלצות, שהן כאמור המלצות – לא החלטות.

המומחים לבירור יהדות יודעים את סדרי החיים בכל מקום ומקום, את נוהל הרישום וההתנהגות בברית המועצות – צורת הרישום, צורת התעודות והכללים שנהגו בברית המועצות לעניין הרישום, כללים נוקשים ומחייבים. ומשכך עיון בתעודת לידה הוא הכלי היעיל ביותר כיום בבירור היהדות, שהרי ברוב המקרים יש בתעודה אמינה או לא אמינה כדי לגלות את הדברים הנצרכים לנתינת ההחלטה. אם התעודה נכתבה שלא לפי הכללים, מברר היהדות יעמוד מיידית על נכונות העובדות ועל הדברים שאותם צריכים לברר כפי שנעשה בנידון דידן. יש לציין שפנים רבים לו לזיוף – לפעמים משנה המזייף פרטים בתעודה המקורית שניתנה לו, לפעמים הוא משנה פרטים בתעודה שניתנה לחברו, לפעמים ממלא פרטים בטופס תעודה מקורי שהוכן על ידי השלטונות והגיע לידי בדרך כלשהי, ולפעמים ממלא פרטים בתעודה שהכינו זיפני טפסים בצורה מוצלחת יותר או פחות. לפיכך חלק מהזיופים יתגלו באמצעות בדיקה מעבדתית וחלק יתגלו על ידי המומחים היכולים לזהות את מהותה של התעודה, ואין כאן המקום ללמד את כל תורת הזיוף על רגל אחת.

עם זאת בנידון דידן הדברים ברורים, שהרי בבירור במשרד המשפטים הבלארוסי עולה שהרשויות לא נתנו תעודה זו למערערת 2, אלא שתעודה בעלת מספר זה ניתנה לאדם אחר, והרי זה כמי שהציג תעודת זהות לפנינו והתברר במשרד הפנים שמספר זהות זה ותעודה זו לא ניתנה לו מעולם, שהרי מספר זהות זה משויך לאדם אחר, שוודאי לא נזמין פקיד כלשהו לחקירה על עניין זה. לפיכך בנידון דידן ובנסיבות אלו, עובדה זו שהתעודה מזויפת אינה יכולה להיסתר.

אין ספק שהנוהל המיטבי בבירור יהדות הוא הופעת המבקש בנוכחות הדיינים והמברר כאחד. דבר זה מייעל וממקד הבירור מפני שצירוף חוות דעת המומחה לחקירתו של הדיין המופקד על הקביעות ההלכתיות ממקד את הבירור בידיעת שני הדברים הנצרכים לפסיקה – ידיעת המציאות וידיעת הדין וכדברי הגר"א באדרת אליהו (בביאורו לסוגיית הגמרא בסנהדרין ז, ב, ואין כאן מקומו). אך כמו שלא יעלה על הדעת שבעל הדין יחקור את הדיין, אלא הדיין יכתוב נימוקיו בפסק דינו, הוא הדין שאין מקום לחקירת מברר היהדות המשמש עוזרו של הדיין. וכאמור אף אם חוקר היהדות לא משתתף בדיון, הלה מעביר את חוות דעתו לדיין וכאמור האחריות היא של הדיין כותב פסק הדין והוא שינמק את הראוי לנימוק ויכריע בתביעה המונחת בפניו.

בהקשר זה ראוי לציין ולהדגיש שהמבקשת הוזמנה לכמה דיונים בעניינה, שבהם יכלה לטעון את כל אשר על ליבה ועל שפתה, והיא שבחרה להתעלם, לא להופיע ולא לטעון דבר נגד הזליך (אולי בתקווה שלא תינתן הכרעה). כך ויתרה המבקשת על זכויותיה להעלות טענות ענייניות לגבי הדברים שעלו מהתעודה שהציגה. כמו כן ניתנה למבקשת המלצה והוראה לפנות לארגון שורשים, ארגון התנדבותי המעמיד עצמו ללא מטרת רווח לסייע ליהודי ברית המועצות להוכיח

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

את יהדותם, ואשר המלצתו – לו התקבלה – הייתה נשקלת בכובד ראש בבית הדין. **איהפנייה לקבלת סיוע משורשים גם היא אומרת 'דרשני' בתיק זה, כאשר כל ברדעת יודע שהדרך הטובה ביותר להתמודד עם חוות דעת של מומחה מכל סוג שהוא – אקטואר, שמאי, רופא, פסיכולוג, וכדומה – היא הבאת חוות דעת נגדית.** לפיכך מסתבר שהמבקשת ידעה שאין היא יהודייה ולא שיתפה פעולה משהבינה שבית הדין גילה עובדה זו.

טענות בא כוח המערערות על מוחזקותה של המבקשת, מערערת 1, כיהודייה משום שלאורך כל השנים גדלה כיהודייה והוחזקה יהודייה בעיני כול – גם להן אין מקום, וזאת בלי להיכנס לשאלה עד כמה טענות אלו מדויקות: המבקשת נולדה בישראל, גדלה בישראל בחברה הישראלית, ואורחותיה הם כשל חברה, וכן היו אורחות המשפחה שניסתה להיטמע בחברה הישראלית.

חזקה באה לברר ספקות, אבל חזקה שכל כולה נשענה על טעות ועל זיוף של אימה של המבקשת אינה כלום. לפני בית הדין האזורי לא היה קיים ספק, העשוי לפעמים להיות מוכרע באמצעות חזקה, התנהלות המערערת כישראלית אינה יוצרת חזקת יהדות ואינה מלמדת אלא שניסתה להיטמע בחברה הישראלית.

מסיבה זו רישומה של המבקשת (מערערת מספר 1 בתיק זה) כמעוכבת נישואין יישאר בעינו בהעדר הוכחה על יהדותה, וכל הטענות נגד רישום זה נדחות על הסף.

1. החיוב בהוצאות המשפט

באשר לחיובה של המבקשת בהוצאות משפט בסך 10,000 ש"ח (מכיוון שהיא שפנתה לבית הדין לאישור יהדותה), אף שטענת הזיוף אמורה להיות מופנית לאם המבקשת (מערערת מספר 2 שבתיק זה) שהציגה תעודה זו בפני משרד הפנים בעלייתה לארץ. ולא למבקשת עצמה שעליה נסוב פסק הדין נשוא הערעור, שהיא שהציגה את התעודה בפני בית הדין:

גם טענה זו לא ראוי היה שתיטען, שהרי ההוצאות שחייב בית הדין אינן בגין הזיוף אלא בגין הצגת תעודה מזויפת בפני רשות שיפוטית על מנת להשיג אישור יהדות במרמה.

אף לו היינו אומרים שאיננו יכולים לקבוע באופן חדר-שמעי שפנייתה הראשונה של המבקשת לבית הדין והצגתה את תעודת הלידה הייתה שלא בתום-לב. מכל מקום אישיתוף הפעולה וההימנעות מפנייה לשורשים מוכיחה על כל פנים שלפחות למן הפגישה הראשונה עם מברר היהדות ידעה המבקשת שאין היא יהודייה ושהתעודה מזויפת.

אף אם יהיה מי שיאמר שהמבקשת גדלה בתום-לב כיהודייה בקרב חברותיה ושרק הצורך בכירור יהדותה הציף את השאלה בפניה – אין אנו יכולים לקבל גרסה כבושה זו, שאף לא נטענה, שהרי סבתה ומשפחתה של המבקשת מתגוררים בבלארוס ולהקשר עם משפחתה. לפיכך מן הנמנעות שלא תדע מיהי משפחתה. ברור לנו שהמערערת ידעה שאין היא יהודייה, ולמרות זאת הביאה את התעודה המזויפת כחודש אחרי הפגישה הראשונה.

בין כך ובין כך, הדבר ברור שכבר מהשלב הראשון שלאחר הצגת התעודה המבקשת הייתה מודעת לבעייתיות שבתעודה, ובמקום להודות על האמת ולבקש לסגור את התיק, משכה את ההליך למעלה משלוש שנים, כשבית הדין קובע מועדים בזה אחר זה ומורה למבקשת כמה פעמים לפנות לשורשים. המבקשת בחרה להתעלם מהוראת בית הדין, החזיקה את ההליך פתוח וגרמה לטיפול סרק ממושך של בית הדין בבקשתה. בהתנהלות זו גרמה המבקשת בזבז זמן שיפוטי יקר שחייב להוביל לחיוב בהוצאות משפט משמעותיות.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ז. סמכות בית הדין בעניינו של מי שלא ביקש מבית הדין לברר את יהדותו כאשר לטענה כי אין בית הדין מוסמך ליתן פסקי דין בעניינו של גורם שלא פנה אליו לבירור יהדותו, ומשכך, הקביעה שהאם, מערערת 2, מעוכבת נישואין ניתנה ללא סמכות:

לכאורה טענה זו צודקת, אך לכשנעניין בדברים ניווכח שגם בעניין זה לא טעה בית הדין.

נבהיר תחילה את מצבם המשפטי של קרוביהם של מי שפנו לבית הדין והתברר שאין הם יהודים. הנחיות בירור יהדות נקבעו בשנת 2010. בתיקון להנחיות בירור יהדות שעליו חתמו חברי בית הדין הגדול ומועצת הרבנות הראשית, ביום ח' בכסלו תשע"ז (8.12.16) נקבע שיש לערוך שינוי בהנחיות, ולתקן כדלהלן:

12א. טעוני בירור יהדות

א. אגב דיון בבית הדין עלה חשש לעניין יהדות קרוב משפחה של צד לדיון (להלן: צד שלישי) – יודיע בית הדין לצד השלישי כי אגב הדיון שהתקיים לפניו עלה צורך אפשרי בבירור יהדותו לעניין נישואין על פי דין תורה, וכי הוא רשאי להצטרף כצד לדיון ולהשמיע את טענותיו או לבקש לברר את העניין בנפרד.

ב. הודיע הצד השלישי על הסכמתו לדיון בעניינו, הוא יצורף כבעל דין נוסף יוזמן לדיוני בית הדין; הסכמה של קטין יכול שתניתן באמצעות הוריו.

ג. לא הודיע הצד השלישי על הסכמתו לדיון בעניינו, יורה בית הדין על רישומו ברשימת טעוני בירור יהדות.

ד. מי שרשום ברשימת טעוני בירור יהדות רשאי בכל עת להגיש לבית הדין בקשה לבירור יהדותו.

לדעתנו דרך זו היא דרך המלך כדי לתת את הכלים המתאימים לרושמי הנישואין למלא את תפקידם.

עניין זה של צירוף צדדים נוספים להליך של בירור יהדות אגב גירושין נדון בפסק דין של מותב זה מיום ו' בניסן התשע"ז (2.4.17) בתיק 1091278/1 וקודם לכן נדון בהרחבה בפסק דין של בית הדין הרבני באריאל, בתיק 1033117/1 מיום ד' בטבת תשע"ו (16.12.2015) – ערעור על פסק הדין נדחה בפסק דין של בית הדין הגדול בתיק 1066237/1.

לפיכך בעת שנתן בית הדין האזורי את פסק הדין המעורער (ביום י"ז באדר התשע"ח – 4.3.2018) לכאורה היה על בית הדין לפעול על פי נוהל זה ולא לקבוע קביעה קטגורית בעניין זה.

ועוד: לאור הערות והשגות של גורמים משפטיים שונים שטענו שבית הדין נעדר סמכות ליתן החלטה שיפוטית בנוגע למי שאינו צד לדיון ושלא ביקש פסק דין הצהרתי כאשר למעמדו האישי תוקנו ההנחיות, שונה סעיף 12א הנ"ל ונקבע נוהל חדש שזו לשונו:

בהנחיות העיקריות, בסעיף 12א –

בכותרת השוליים, המילים "טעוני בירור יהדות" יימחקו, ובמקומן יבוא "בירור יהדות בעניין קרוב משפחה של מבקש".

סעיף קטן (ג) ר(ד) יימחקו ובמקומם יבוא:

(ג) מנהל מחלקת נישואין ורבנים במשרד לשירותי דת, רב רושם נישואין וכן מי שהוסמך לכך מטעמם, יקבלו לצורך מילוי תפקידם מידע שהצטבר בהחלטות בתי הדין הרבניים על אודות יהדות של אדם ושל קרובי משפחתו.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

(ד) מידע כאמור בסעיף קטן (ג) יימסר גם דרך שגרה על פי שאילתה של מחלקת נישואין ורבנים במשרד לשירותי דת בתקשורת מחשבים עם מערכות המידע של בתי הדין הרבניים.

משכך, לכאורה, לאור ההנחיה החדשה יש לבטל את החלטת בית הדין הקובעת שמערכת מס' 2 [אלמונית] היא מעוכבת נישואין, שהרי כיום אין להכניס קרובים אלו אף לרשימת מעוכבי נישואין מספק.

ח. סמכות בית הדין בעניינה של מערערת 2 – אם המבקשת, מערערת 1, למרות האמור אך באמת בנידון דין אין הדברים נכונים, שהרי כאמור לעיל, מערערת 2 ואבי מערערת 1 פנו בשנת 94 לבית הדין הרבני בחיפה והתגרשו, ובמעשה בית הדין שניתן במועד זה נכתב "אין מעשה בית דין זה מהוה ראיה בדבר יהדותם". קביעה זו משמעה שמערכת 2 היא ספק יהודייה.

קביעה זו ניתנה מפני שלבית הדין היה ספק בדבר זה. על פי האמור בבג"ץ 359/66 (בנימין גייתיה נגד הרבנות הראשית והמועצה הדתית, ירושלים) סמכותו וחובתו של רושם הנישואין לבדוק את יהדותו של מגיש הבקשה לנישואין אם התעוררו לו ספקות ולא ניתן פסק דין של בית דין רבני בנושא זה. הוא הדין שבית הדין הרבני מחויב בדבר, מכיוון שבמקום שהתעוררו לו ספקות על יהדותו של אחד הצדדים הדבר משליך על סמכותו ולכן מוטל עליו תחילה לבדוק אם מתקיים בפניו התנאי הראשון המקנה לבית הדין סמכות לדון בגירושין, דהיינו אם שני בני הזוג יהודים. כאמור, בית הדין לא בדק דבר זה בזמנו, ולכן נתן החלטה שעניין זה יצטרך בדיקה לעת נישואין.

קביעה זו נכונה כל עוד לא התבררו הדברים. אומנם בנידון דין אף על פי שהאם לא פנתה לבית הדין לבירור יהדותה – דבר זה התברר אגב העיסוק בבירור יהדותה של הבת, ומעתה חובה על בית הדין לשנות את החלטה הנזכרת משנת 1994 וטעם הדבר כדלהלן:

תקנה קכ"ח לתקנות הדיון קובעת: "חושש בית הדין שטעה בפסק דינו, יזמין את הצדדים לבירור נוסף, ובמקרה זה רשאי בית הדין לעכב את ביצוע פסק הדין עד לבירור."

במקרה שלפנינו ודאי התגלו עובדות חדשות המוכיחות למעלה מכל ספק שבית הדין טעה במעשה בית הדין, התברר שהאם (האישה שבמעשה בית הדין) אינה יהודייה.

בית הדין הרבני בחיפה בראשות ראש אבות בתי הדין בחיפה הוא העומד במקום הרכב בית הדין הקודם שנתן החלטה זו, מכיוון שההרכב שנתן החלטה אינו קיים כיום. וחובתם של ראש אבות בתי הדין בחיפה ושל בית דינו להוציא החלטה מתקנת, וכפי שביארנו באריכות בפסק דין של בית הדין הגדול (במותב שחבריו – שניים מחברי מותב זה) מיום כ"ג במרחשוון תשע"ט (1.11.18) בתיק 1098138/4.

לאור האמור: לבית הדין הרבני בחיפה הייתה סמכות לדון ביהדותה של מערערת 2 [אלמונית] שהתגרשה בעבר בבית הדין הרבני בחיפה וקיבלה אגב כך את סמכותו לקבוע בעניין יהדותה.

ט. מסקנות

לפיכך ודאי שצדק בית הדין האזורי בכל קביעותיו:

א. בהוראתו לרישום המערערות כמעוכבות נישואין;

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב. בחיוב בהוצאות המשפט;

ג. בהנחיותיו בכל הנוגע לקיומה של עברה חמורה של זיוף מסמכים.

בית דיננו מחזק את ידיו של בית הדין האזורי בהתנהלותו. כך ראוי לפעול כלפי כל מי שמנסה להטעות את מערכות השיפוט ולהשיג זכויות במרמה ובאמצעות זיוף מסמכים רשמיים.

חובה על כל אדם המגלה שנעשתה עבירה להעביר את החומר לגורמים הרלוונטיים לשם תיקון העוולה ולשם בחינת קיומו של הליך פלילי עם עובר העבירה. קל וחומר שזו חובתה של רשות שיפוטית ובפרט כשמדובר בעבירה שנעשתה אל מול הערכאה השיפוטית.

העברת החומר לגורם משטרתי היא הדרך היחידה היכולה להביא למיצוי הדין עם עובר העבירה, ככל שזו אכן נעברה.

ט. השגת אישורי יהדות באמצעות מסמכים כוזבים – התופעה, השלכותיה ונזקיה וחובת חשיפת הזיופים ותיקון העוולות והנזקים

אנו רואים לנכון לחזור על דברים שנכתבו בפסק דיננו בתיק 1098138/4 הנזכר, דברים המורים והמתארים חובתו של בית הדין לפעול כשנודע לו שהוגשו בפניו מסמכים מזויפים. הדברים נכתבים בשינויים המחויבים:

בתקופה שבה החל גל העלייה הגדולה מברית המועצות, משנת 89 ואילך, חלק גדול מהעולים עלו לארץ על פי הצהרתם וללא הצגת תעודות. מלבד זאת לא נשאר תיעוד בלשכת הקשר שהייתה ממונה על אישורי העלייה. גם ללשכות מרשם האוכלוסין במשרד הפנים לא היו הכלים והאמצעים כפי שהם קיימים כיום כדי לבדוק את מהימנות הצהרות העולים על יהדותם, מציאות זו גרמה שבאותן שנים עלו לארץ עולים רבים שאינם יהודים, שאין להם קשר ליהודים ושאינם זכאים לעלייה על פי חוק השבות. הללו נרשמו כיהודים על פי הצהרותיהם או על פי תעודות מזויפות שהציגו. רק לאחר תקופה ארוכה התבררו העובדות, חודדו הנהלים ונקבע נוהל מעודכן ואמין במשרד הפנים לבחינת זכאותם של הרוצים לעלות, הדברים נבחנו בפני הקונסולים הישראלים במדינות שהיו חלק מברית המועצות ולאחר מכן בלשכת הקשר בארץ.

ידיעה זו שנודעה לאחר זמן הביאה בהמשך לנוהל נוסף שלפיו בעת שמוגשת בקשה על ידי מי מן העולים בתחילת שנות ה-90 לאשר את הבאת בני משפחתו נערכת בדיקה חוזרת לבחינת זכאותו של המבקש. במסגרת בדיקות אלו התגלו מקרים לא מועטים של עולים ממדינות אלה שאינם יהודים ושהשיגו את זכאותם לעלייה במרמה. לשכת רישום האוכלוסין פנתה מפעם לפעם לבתי הדין והשיגה על החלטותיהם לאישור יהדות לאור המסמכים המצויים בידם. לפעמים סירב משרד הפנים לרשום כיהודים את מי שבתו הדין אישרו כיהודים, ולפעמים לאחר שנרשם הלאום על פי החלטת בית הדין ביקשה לשכת רישום האוכלוסין לערוך בדיקה מחדש ולשנות את החלטה. הדבר אפשר לברר את האמת.

יש לציין שאף לאחר שנודע למשרד הפנים על הצורך בנוהל מסודר ונקבעו כללים ברורים ואמינים יותר לבדיקת זכאות לעלייה. עדיין לא היו לרבים מהדיינים בבתי הדין הרבניים את הידיעות הנצרכות והמקצועיות הנדרשת לעריכת בירורי יהדות ואופני היכולת לברר טענות אדם על יהדותו. לאחר תקופה החלו הדיינים להתיעץ עם מבררי יהדות מקצועיים, ורק לאחר זמן רב ניתנו הנחיות בירור יהדות המצריכות קבלת חוות דעת של מברר יהדות מקצועי לפני מתן פסיקה בעניינים אלו. חוות דעת מקצועית של מברר יהדות או ידיעה על בוריה של התנהלות השלטונות ואורחות החיים שם היא תנאי הכרחי, וללא זאת כמעט שאי אפשר להוציא פסק דין

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

מהימן בעניינים אלו. מסיבה זו חובת דייני בתי הדין כיום לבדוק את יהדותו של אדם בכל מקרה שבו התעורר ספק, ובוודאי חובתם לבדוק על סמך מה ניתן אישור יהדות בפסקי דין מהשנים ההן שבהן היכולת המקצועית של בתי הדין בנושאים אלו לא הייתה מושלמת. ואין כאן מקום להאריך, הדברים בוארו בפסקי דין רבים שניתנו בבתי הדין בשנים האחרונות.

חובתנו להדגיש: עיקר בירור היהדות כיום נעשה על פי מסמכים, ולפיכך אסור לנו להתעלם ממי שמציג מסמכים מזויפים כדי לקבל מעמד של יהודי. אף אם הלה החזיק עצמו כיהודי והטעה במשך שנים רבות את הרשויות ואת הבריות – אין הוא עדיף ממי שמציג רישיון נהיגה מזויף או תעודות המראות על הסמכה מקצועית כגון רופא או עורך דין, שגם אם יפעל במקצועות אלו במשך שנים רבות ואף אם יצליח בתפקידו ייענש בכל חומר הדין והעיסוק בעניינים אלו יישלל ממנו. 'ולא תהא כהנת כפונדקית?!'

במקרים שבהם מדובר במעשה זיוף שהוברר, חובת כל בית דין וכל רשות שיפוטית אחרת לגלות את האמת. אין ספק שכלפי האם, בנדוננו, או כלפי מי שהגיש את המסמך המזויף, במקרים אחרים, יש לפעול בכל חומרת הדין. לעומת זאת את המבקש עצמו לפעמים אפשר לזכות מחמת הספק שמא לא ידע את עלילות אימו אם הוא גדל תוך שחשב בתמימות שהוא אכן יהודי (אף על פי שלדעתנו ברוב המקרים גם המבקש מודע לאמת, וכך בנידון דידן, לדעתנו, גם מערערת 1 הייתה מודעת לאי־היותה יהודייה).

עניין יהדותו של אדם הוא דבר בסיסי המהווה 'שיקול־על' של אדם ביחס לזהות בן הזוג שאיתו הוא רוצה להקים את משפחתו, ולא יעלה על הדעת שבית דין ייתן ידו ויאפשר להסתמך על מסמך של בית הדין, הגוף המוסמך והמוכר כאמון על בירור יהדות בארץ ובעולם, כאשר מתברר לבית הדין שבית דין קודם טעה ובוודאי אם הוטעה.

בתיק שלפנינו קיימת ראייה ממשית לכאורה כי זכות העלייה לארץ שקיבלה מערערת 2, [אלמונית], הושגה על ידי הטעיית משרד הפנים. לפיכך ייתכן ש[אלמונית] היא מאלה שאינם זכאים לגור במדינת ישראל, ודינה כדינם של המסתננים החוצים את גבולות המדינה שלא על פי חוק, של מזייפי דרכונים ושל הבאים באשרת תיירים ונשאים בארץ שלא כדין.

המקרה שלפנינו ודומיו חמורים אף יותר משל אלה: כניסה בזהות מזויפת של יהודי משמעה קבלת מעמד אוטומטי בישראל וקבלת תקציבים על חשבון משלם המיסים, ומעל הכול פגיעה בציפור הנפש של רבים מאזרחי ישראל ששרדו אלפי שנות גלות הבאים למדינת היהודים ועל ידי תרמית מוצאים עצמם נשואים ללא יהודים באישור הגוף המוסמך והאמין במדינת ישראל על יהדותו של אדם.

אין מדינה מתוקנת שלא תזדעזע ממתן אישור להמשיך ולעסוק ברפואה, למשל, למי שמציג מסמך המעיד להיותו רופא מוסמך כשיתברר שהמסמך מזויף. האם גילוי שהתעודה מזויפת לאחר שנים רבות מקל את חומרת ההטעיה? נהפוך הוא: הנזק רק מחמיר, והענישה צריכה להיות בהתאם. והוא הדין כאן.

לדעתנו אדם המרמה את שלטונות המדינה ואת הערכאות המשפטיות שלה ומשיג דבר במרמה – לא ראוי שיקבל סעד מערכאות המשפט במדינה, בחינת 'עושה מעשה זמרי ומבקש שכר כפנחס'.

לפלא בעינינו מגמתם של גופים מסוימים הרואים עניין עיקרי, עד כדי 'מסירות נפש', בעזרה לפושעים ונוכלים והמגלגלים עיניים לשמיים כ'חסידי אומות העולם'.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

אף אם יש מקום שמדינת ישראל תשקול לפעול 'במידת החסד' לגבי השארתם של הבנים של מבריחי הגבולות שלא כדין שגדלו בארץ, אין להתעלם מצד שני מהאומרים לנהוג 'במידת הדין' למען יידע כל זייפן ופושע שהוא חורץ את גורל משפחתו כולה לגירוש, וכוודאי את גירושו שלו, שהרי הכלל ש'לא יהא חוטא נשכר' חשוב ביותר לצורך הרתעה ומניעת שימוש באמצעים פסולים.

ומכל מקום אף אם מדינת ישראל תחליט להפעיל את מידת החסד – הדבר אפשרי רק לעניין זכות המגורים בארץ, אולם לעניין אישור היהדות – משהובהרה ההטעיה והתרמית חובתו של בית הדין להודיע בשער בת רבים את המצב לאשורו, ועל משרד הפנים לבדוק ולעדכן את טעותו, אף אם אין לבית הדין סמכות חוקית ישירה להורות לשנות סעיף הלאום והדת במרשם האוכלוסין.

לא ייתכן שמערכות המשפט והמדינה ייתנו יד לרישום כוזב ומטעה בכיסוי ותוך שימוש לרעה בכלים משפטיים, על ידי רומסי החוק והמשפט, דבר המביא להמשך ההטעיה הציבורית שנעשתה כלפי המערכות האמונות על בירור האמת, ועידור מעשים דומים של אחרים בעתיד.

פסק דין ומתן הוראות

לאור כל האמור אין הערעור מתקבל, ובית הדין קובע כדלהלן:

- א. רישומה של המבקשת [פלונית] ואימה [אלמונית] כמעוכבות נישואין בעינו עומד.
 - ב. החיוב בקנס שהושת על המערערת מס' 1 יישאר.
 - ג. גם שאר סעיפי פסק הדין נשוא הערעור באשר להנחיות בית הדין האזורי בשל ממצאי הזיוף בעינם עומדים.
 - ה. מזכירות בית הדין לא תשיב למערערות את דמי הערבות שהפקידו.
 - ו. פסק דין זה יועבר ללשכת מרשם האוכלוסין - לעיונה באמור בו המשליך על קביעת מעמד המערערות 'יהודיות'.
 - ז. עם מתן פסק דין זה בית הדין סוגר את התיק.
 - ח. פסק הדין מותר לפרסום בהשמטת שמות המערערות.
- ניתן ביום ט"ו בטבת התשע"ט (23.12.2018).

הרב ציון לודאילוז

הרב שלמה שפירא

הרב אליעזר איגרא

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה